

Environmentálne záťaže nás zatážujú všetkých

Environmentálna politika pre oblasť environmentálnych záťaží sa v súčasnosti na Slovensku nachádza len v počiatočných fázach svojho politického cyklu. Prvá fáza, spočívajúca v objavovaní problému, začala po roku 1989, keď sa ochrana životného prostredia stala dôležitou súčasťou programov jednotlivých politických strán. Environmentálnym záťažiam však v nasledujúcom desaťročí nebola venovaná náležitá pozornosť a na rozdiel od susedných krajín riešenie problematiky bolo podceňované hlavne v procese privatizácie.

Vláda SR až v roku 1998 schválila programové vyhlásenie, ktoré bolo v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja, na základe ktorých by sa starostlivosť o životné prostredie mala stať integrálnou súčasťou každej sféry spoločenského života. Opatrenia a zdroje mali byť orientované najmä na odstránenie environmentálnej zadĺženosti, likvidáciu starých záťaží a príčin poškodzovania životného prostredia, na posilňovanie ekologickej stability území, podporu ekologických projektov, zavedenie environmentálneho auditu, kompenzáciu ujmy spôsobenej environmentálnymi obmedzeniami, výkup a správu pozemkov chránených a využívaných vo verejnom záujme a podobne. Významnou mierou sa environmentálna politika vlády SR mala zameriavať na ekologizáciu priemyselných a ostatných hospodárskych odvetví, ako aj miestneho hospodárstva.

Programové vyhlásenie súčasnej vlády schválené v novembri 2002 zdôrazňuje pre oblasť životného prostredia hlavne potrebu vybudovania environmentálnej infraštruktúry, ako jednej z podmienok pre vstup do EÚ. Z hľadiska priorít medzi najvýznamnejšie aktivity vlády patrí odstránenie starých environmentálnych záťaží, ktoré vláda považuje za environmentálny dlh. Osobitnú pozornosť venuje programové vyhlásenie trvalo udržateľ-

nému využívaniu geologických zdrojov, vplyvu ťažby na životné prostredie, identifikácii, registrácii a hodnoteniu starých environmentálnych záťaží pochádzajúcich z tejto činnosti.

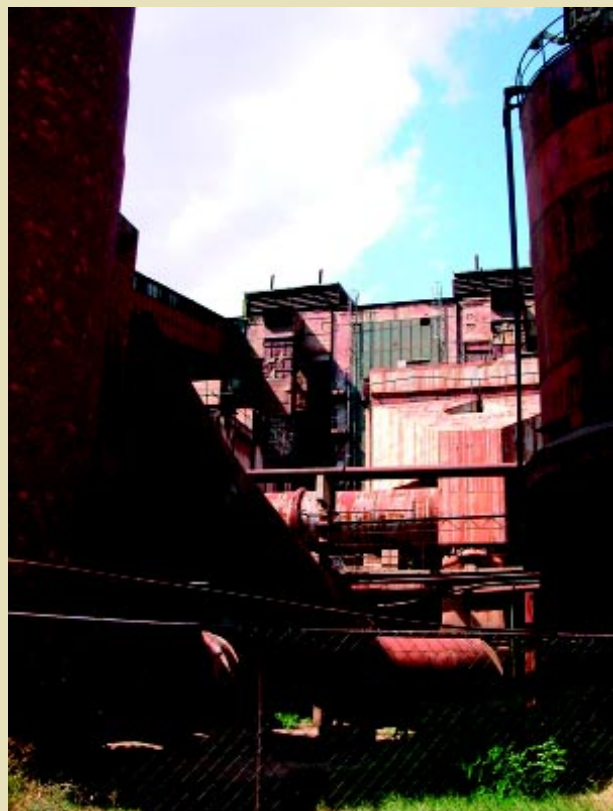
V nadväznosti na programové vyhlásenie vlády MŽP SR v súčasnosti realizuje kroky, ktoré environmentálnu politiku pre oblasť environmentálnych záťaží posúvajú na koniec fázy jednoznačného definovania cieľov a vypracovania stratégie riešenia problematiky environmentálnych záťaží. Významným krokom v procese postupnej legimitizácie tejto environmentálnej politiky bude hlavne prijatie zákona o environmentálnych záťažiach.

Na základe predbežných štúdií a odhadov sa na Slovensku nachádza okolo 30 000 pravdepodobných (zatiaľ nepotvrdených) environmentálnych záťaží, z ktorých mnohé (cca 5 %) predstavujú závažné nebezpečenstvo pre zdravie človeka a ekosystém. Ide najmä o areály priemyselných podnikov, kde dochádzalo k dlhodobým skrytým a nekontrolovaným únikom nebezpečných látok do jednotlivých zložiek životného prostredia, veľkokapacitné poľnohospodárske podniky, železničné depá, nekontrolované skládky nebezpečných odpadov, nebezpečné sklady pesticídov, pohonných hmôt a iných nebezpečných látok, znečistenie spôsobené armádou, ťažbou nerastov a inými činnosťami, počas ktorých sa dlhoročne a nekontrolovane nakladalo s nebezpečnými látkami. Tieto látky v prostredí pretrvávajú, kontaminujú jeho jednotlivé zložky a dokázateľne negatívne ovplyvňujú zdravotný stav obyvateľstva vo svojom okolí. Sú „časovými bombami“ životného prostredia, ktoré je potrebné odstrániť alebo zneškodniť.

Prax ukazuje, že v súčasnosti platná legislatíva nevytvára dostatočný tlak na osoby zodpovedné za environmentálne záťaže, a preto riešenie problematiky stagnuje. Riešia sa len tie lokality, kde vznikne bezprostredná hrozba pre životné prostredie a kde treba urýchlene prijať nápravné opatrenia. V obciach sa skôr venuje pozornosť nelegálnym skládkam odpadov, ktoré „sú na očiach“, hoci v mnohých prípadoch predstavujú oveľa menšiu hrozbu pre životné prostredie ako environmentálne záťaže, ktoré prostredie kontaminujú, no sú ukryté pod „pekným zeleným trávnikom“. Ich prítomnosť nie je teda taká zjavná, ako je to u skládok odpadov, a práve preto sú často v pozícii problému zameteneho pod koberec.

MŽP SR má v súčasnosti vypracovanú stratégiu odstraňovania environmentálnych záťaží, ktorá definuje postupnosť krokov riešenia problematiky. Hlavné úlohy, ktoré je potrebné urýchlene riešiť, spočívajú vo vytvorení právneho rámca problematiky environmentálnych záťaží, v realizácii dôkladnej inventarizácie environmentálnych záťaží na celom Slovensku, vo vybudovaní informačného systému environmentálnych záťaží, v stanovení kritérií pre prioritizáciu a vypracovaní zoznamu priorít. Na uvedených základoch je potrebné postaviť Štátny program sanácie environmentálnych záťaží a následne ho realizovať.

Súčasne s realizáciou uvedených cieľov je nevyhnutné vytvárať a hľadať zdroje pre investície do environmentálnych záťaží. Tieto na rozdiel od iných environmentálnych investícií majú prevažne charakter tzv. čistých environmentálnych investícií. Čisté environmentálne investície okrem ochrany a zlepšovania stavu životného prostredia neprinášajú investorom žiadne výnosy a sú prakticky nenávratné. Keďže domáce zdroje budú vždy záležať od úspešnosti napredovania slovenskej ekonomiky, cieľ štátneho programu sanácie bude potrebné vytyčiť tak, aby bolo reálne ich dosiahnutie. Vstupom Slovenska do EÚ sa otvorili tiež možnosti využitia zahraničných zdrojov, hlavne európskych fondov.

Návrh zákona o environmentálnych záťažach je v súčasnosti vo vysokom štádiu rozpracovania. Jeho úlohou je pokryť čo najkomplexnejšie problematiku environmentálnych záťaží, vykryť „diery“ v existujúcej legislatíve a vytvoriť podmienky pre systémové riešenie celej problematiky. Návrh zákona zohľadňuje a plne rešpektuje platnú právnu úpravu, týkajúcu sa podzemnej vody, pôdy a horninového prostredia; vo viacerých častiach nadväzuje na osobitné zákony a sústreďuje sa len na úpravu tých oblastí, ktoré platné právne predpisy zatiaľ neupravujú.

Návrh zákona pozostáva zo šiestich častí. Sú to: *základné ustanovenia, identifikácia, prieskum, klasifikácia a sanácia environmentálnych záťaží, autorizácia, pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach environmentálnych záťaží, zodpovednosť za porušenie povinností a spoločné ustanovenia*. V základných ustanoveniach je vymedzený predovšetkým predmet zákona a definované sú základné pojmy. Predmetom návrhu zákona je upraviť práva a povinnosti právnických osôb a fyzických osôb pri identifikácii, prieskume a sanácii environmentálnych záťaží, zodpovednosti za environmentálne záťaž, pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach environmentálnych záťaží a zodpovednosť za porušenie povinností podľa navrhovaného zákona.

Návrh zákona definuje pojem *environmentálna záťaž* ako stav vzniknutý poškodením pôdy a horninového prostredia ako zložiek životného prostredia v dôsledku ľudskej činnosti (kontaminácia) nad mieru kritérií znečistenia ustanovených v prílohe č. 1 zákona. Environmentálna záťaž je aj stav vzniknutý poškodením podzemnej vody, ktoré má nepriaznivé účinky na dobrý chemický stav podzemných vôd. Kritériá znečistenia podzemnej vody sú ustanovené v prílohe č. 2 zákona.

Z pôsobnosti zákona sa navrhujú vylúčiť environmentálne záťaž vzniknuté v dôsledku mimoriadnych udalostí, mimoriadneho zhoršenia alebo ohrozenia kvality vôd a havárií, ktoré sú predmetom úpravy v osobitných predpisoch. Z pôsobnosti zákona sú vylúčené tiež odpady, ktoré sú upravené v zákone o odpadoch, nie však kontaminácia vzniknutá v dôsledku skládkovania odpadov alebo ponechania odpadov v krajine.

Návrh zákona upravuje v druhej časti spôsob identifikácie pravdepodobných environmentálnych záťaží, režim ich potvrdzovania a upresňovania. Systematickú inventarizáciu environmentálnych záťaží zabezpečuje MŽP SR. Environmentálne záťaž, ktoré sú zistené náhodne, môžu tiež predstavovať závažné nebezpečenstvo pre zdravie ľudí a ekosystém. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zabezpečiť okamžité nahlásenie všetkých podozrivých lokalít, aby mohli byť prijaté opatrenia na elimináciu rizika. Vlastník alebo správca nehnuteľnosti, ktorý má podozrenie o existencii environmentálnej záťaž, podložené priamymi alebo nepriamymi indíciami, je povinný to bezodkladne nahlásiť obvodnému úradu životného prostredia. Ten hlásenie prešetrí a v prípade odôvodneného podozrenia na prítomnosť environmentálnej záťaž oznámi zistené skutočnosti MŽP SR. Ministerstvo zabezpečí identifikáciu environmentálnej záťaž, súčasťou ktorej je vyplnenie registračného listu lokality. Identifikovanú lokalitu potom zapíše do časti A registra environmentálnych záťaž. Informácie o environmentálnych záťažach sú informáciami o životnom prostredí a vzťahuje sa na ne zákon č. 205/2004 Z. z. o zhromažďovaní, uchovávaní a šírení informácií o životnom prostredí a o zmene a doplnení niektorých zákonov. V súlade s týmto zákonom sa zriadi aj register environmentálnych záťaž.

Zákonom sa tiež upravujú ciele a podmienky prieskumu pravdepodobnej environmentálnej záťaž, ako aj postup pri jeho vykonávaní. Prieskum pravdepodobnej environmentálnej záťaž sa realizuje za účelom potvrdenia alebo vylúčenia existencie environmentálnej záťaž. Prieskum zabezpečuje ministerstvo, aby bola zaistená objektivita hodnotenia pravdepodobnej environmentálnej záťaž a predišlo sa úmyselnému skresľovaniu údajov a snahám o zbavenie sa zodpovednosti. Vykonanie prieskumu pravdepodobnej environmentálnej záťaž môže na vlastné náklady a predpísaným postupom zabezpečiť po dohode s vlastníkom alebo správcom nehnuteľnosti, na ktorej sa pravdepodobná environmentálna záťaž nachádza, každý, kto má na vykonaní prieskumu záujem. Prieskum smie vykonávať výlučne autorizovaná osoba. Výsledky prieskumu budú uvedené v záverečnej správe z prieskumu pravdepodobnej environmentálnej záťaž, ktorú autorizovaná osoba predloží ministerstvu na schválenie. Súčasťou záverečnej správy bude vyplnený registračný list skúmanej environmentálnej záťaž obsahujúci údaje potrebné do časti B registra environmentálnych záťaž. Ministerstvo záverečnú správu posúdi a rozhodne o jej schválení. Schváli ju však len v prípade, že obsahuje všetky predpísané náležitosti. V opačnom prípade vráti správu na prepracovanie. Potvrdenú environmentálnu záťaž potom zapíše do časti B registra environmentálnych záťaž. Ak záverečná správa z prieskumu pravdepodobnej environmentálnej záťaž preukáže, že environmentálna záťaž neexistuje, ministerstvo ju vyčiarkne z časti A registra environmentálnych záťaž. Ak sa prieskumom jednoznačne nevylúči alebo nepotvrdí existencia environmentálnej záťaž, ponechá sa pravdepodobná environmentálna záťaž zapísaná v časti A registra environmentálnych záťaž.

Všetky environmentálne záťaž, ktoré sú zapísané v časti B registra environmentálnych záťaž, t. j. tie, ktoré boli potvrdené, bude potrebné ďalej preskúmať, a potom sanovať. To však nie je možné bez určenia zodpovednej osoby. Zodpovednú osobu určuje obvodný úrad životného prostredia v správnom konaní, ktoré začne na základe výzvy ministerstva. Účastníkmi konania sú všetky osoby, ktorých sa environmentálna záťaž týka. Tieto osoby

sú povinné poskytnúť správnomu orgánu potrebnú súčinnosť, najmä predložiť všetky dokumenty, ktoré môžu mať dosah na určenie zodpovednej osoby. Po preštudovaní všetkých relevantných skutočností, po ústnom pojednávaní a obhliadke environmentálnej záťaž vydá obvodný úrad životného prostredia rozhodnutie o určení zodpovednej osoby.

Pri určovaní zodpovednej osoby sa návrh zákona riadi kritériom priority znečisťovateľa a poškodzovateľa. V prvom rade bude teda bráný na zodpovednosť pôvodca environmentálnej záťaž, vrátane jeho právneho nástupcu. Striktné uplatňovanie princípu „znečisťovateľ platí“ je v plnom súlade s environmentálnou politikou EÚ a tiež so smernicou 2004/35/ES Európskeho parlamentu a rady z 21. apríla 2004 o environmentálnej zodpovednosti pri prevencii a odstraňovaní environmentálnych škôd. Zodpovednosť právnych nástupcov privatizovaných podnikov vyplýva tiež zo zákona č. 92/1991 Zb. o podmienkach prevodu majetku štátu na iné osoby v znení neskorších predpisov.

Vzhľadom na značný počet environmentálnych záťaž a s ohľadom na finančnú náročnosť ich sanácie, je potrebné zoradiť ich podľa ich závažnosti. Nástrojom pre klasifikáciu environmentálnych záťaž sú pevne stanovené kritériá, ktoré umožňujú hodnotenie údajov o environmentálnej záťaž a jej okolí. Environmentálne záťaž zapísané v časti A registra záťaž sú klasifikované za účelom zistenia priorít pre realizáciu prieskumu pravdepodobných environmentálnych záťaž. Environmentálne záťaž zapísané v časti B registra záťaž sú klasifikované za účelom zistenia priorít, teda poradia dôležitosti pre realizáciu podrobného prieskumu a následne sanácie environmentálnych záťaž.

Environmentálne záťaž zoradené ministerstvom podľa stupňa ich nebezpečnosti pre životné prostredie a zdravie ľudí sú východiskom pre zostavenie štátneho programu sanácie. Štátny program sanácie bude dokumentom zostavovaným na 5 rokov a bude obsahovať kroky, ktoré sú pre elimináciu najzávažnejších environmentálnych záťaž najdôležitejšie. Štátny program sanácie bude východiskom pre financovanie sanácie zo štátneho rozpočtu, preto by ho mala schvaľovať vláda. Bude dôležitý aj pre jednotlivé programy sanácie zostavované zodpovednými osobami, ktoré musia svoj program robiť

v súlade so štátnym programom sanácie. Štátny program sanácie bude tzv. strategickým dokumentom, ktorý bude podliehať procesu verejného a odborného posúdenia podľa zákona o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.

Podľa návrhu zákona musí byť najskôr prítomnosť environmentálnej záťaž jednoznačne potvrdená a následne musí byť určená konkrétna zodpovedná osoba za túto záťaž. Tieto dva kroky predstavujú nevyhnutné východisko pre zabezpečenie hlavného cieľa tohto zákona, ktorým je sanácia environmentálnych záťaž. Za sanáciu zodpovedá určená osoba. Zodpovedná osoba je povinná zabezpečiť vypracovanie vlastného návrhu programu sanácie na základe výzvy obvodného úradu životného prostredia a predložiť ho na schválenie.

Podkladom pre výzvu obvodného úradu životného prostredia je štátny program sanácie. Zodpovedná osoba môže predložiť obvodnému úradu životného prostredia návrh programu sanácie na schválenie aj z vlastnej iniciatívy. Program sanácie sa musí bezpodmienečne opierať o výsledky prieskumu environmentálnej záťaž a o výsledky analýzy rizika. Vypracovanie programu sanácie si môže zodpovedná osoba objednať len u autorizovanej osoby, čím sa zabezpečuje vypracovanie návrhu programu na požadovanej odbornej úrovni. Zákon rámcovo vymedzuje, čo má byť obsahom programu sanácie s tým, že podrobnosti budú upravené vo vykonávacom predpise.

Pri zostavovaní programu sanácie bude potrebné zistiť, či sa realizácia sanácie bude dotýkať záujmov chránených osobitnými predpismi (napríklad ochrana národnej kultúrnej pamiatky, nehnuteľnosti, na ktorej sa nachádza environmentálna záťaž); zároveň sa navrhnu opatrenia na ochranu týchto záujmov. V prípade, že budú súčasťou programu sanácie opatrenia, ktorých vykonanie upravuje osobitný predpis (napríklad stavebný zákon), budú schvaľovať tieto opatrenia orgány príslušné podľa osobitného predpisu. Program sanácie treba chápať ako komplexný dokument, ktorý ilustruje rozsah všetkých prác na vykonanie sanácie; avšak tento dokument nevstupuje do iných platných zákonov. Povolenia, stanoviská a iné rozhodnutia, ktoré sa vyžadujú podľa osobitného predpisu, si teda bude zodpovedná osoba povinná zabezpečiť postupom podľa osobitného predpisu. To znamená, že ak na sanáciu bude potrebné stavebné povolenie, vodoprávne povolenie alebo iné povolenie, bude táto skutočnosť uvedená v programe sanácie. Vybavovanie uvedených povolení bude v súlade s postupom realizácie sanácie a s návrhom jej technického zabezpečenia. Schválenie programu sanácie podľa tohto zákona bude rozhodnutím v správnom konaní.

Realizáciu sanácie podľa schváleného programu sanácie zabezpečuje zodpovedná osoba. Faktické vykonanie sanačných prác však môže robiť len autorizovaná osoba, ktorú si na to zodpovedná osoba najmä, ak sama nie je zároveň autorizovanou osobou. Po ukončení sanačných prác autorizovaná osoba vypracuje záverečnú správu o vykonaní sanácie, kde uvedie okrem iného, či boli dosiahnuté predpísané sanačné limity. Ukončenie sanácie bude potrebné potvrdiť rozhodnutím toho istého orgánu, ktorý schválil projekt sanácie. Bude to rozhodnutie o schválení záverečnej správy o vykonaní sanácie a toto rozhodnutie bude obsahovať aj určenie podmienok posanačného monitoringu a ďalšieho využitia nehnuteľnosti, na ktorej sa environmentálna záťaž nachádza. Aj v tomto prípade pôjde o rozhodovanie v režime správneho konania. Environmentálnu záťaž, na ktorej bola sanácia ukon-

čená, zapíše ministerstvo do časti C registra environmentálnych záťaž.

Po ukončení sanácie je zodpovedná osoba povinná zabezpečiť posanačný monitoring, ktorého úlohou je sledovať, či sanácia bola vykonaná korektne a či sanačné limity boli dosiahnuté a nedochádza k ich prekračovaniu. Dobu posanačného monitoringu a interval meraní určí obvodný úrad životného prostredia. Ten tiež schvaľuje ukončenie posanačného monitoringu.

Tretia časť navrhovaného zákona upravuje oblasť udeľovania autorizácie na vybrané činnosti. Ide najmä o vykonávanie prieskumu pravdepodobných environmentálnych záťaž a prieskumu environmentálnych záťaž, vypracovanie programu sanácie, realizáciu sanácie a environmentálny audit.

Štvrtá a piata časť návrhu zákona upravujú pôsobnosť orgánov štátnej správy vo veciach environmentálnych záťaž a zodpovednosť za porušenie povinností. Šiesta časť sa týka okrem iného osobitostí konania a potrebnej súčinnosti držiteľa environmentálnej záťaž, upravuje vstup na cudzie nehnuteľnosti pri vykonávaní prieskumu, sanácie a posanačného monitoringu a tiež upravuje postup pri náhrade škody a náhrade za obmedzenie výkonu vlastníckeho práva. Navrhovaný zákon o environmentálnych záťažach má tri prílohy, v ktorých sú uvedené kritériá znečistenia horninového prostredia, pôdy a podzemnej vody, a navrhnutý spôsob klasifikácie environmentálnych záťaž.

Na vykonanie zákona o environmentálnych záťažach sa pripravuje vyhláška MŽP SR, ktorá ustanoví podrobnosti o: obsahu oznámenia o existencii pravdepodobnej environmentálnej záťaž, spôsobe identifikácie environmentálnych záťaž, rozsahu vykonávania prieskumu pravdepodobnej environmentálnej záťaž, klasifikácii environmentálnych záťaž, obsahu programu sanácie, rozsahu vykonávania prieskumu environmentálnych záťaž, rozsahu a obsahu analýz environmentálnych rizík a zdravotných rizík environmentálnej záťaž, obsahu a spôsobe vedenia dokumentácie o priebehu prieskumu environmentálnej záťaž a o priebehu realizácie sanácie a posanačného monitoringu, podrobnosti o autorizácii a odbornej spôsobilosti, obsahu a spôsobe vedenia registra environ-

mentálnych záťaž, obsahu a spôsobe vedenia registra odborne spôsobilých osôb, obsahu a spôsobe vedenia registra autorizovaných osôb. Návrh zákona o environmentálnych záťažach sa v súčasnosti finalizuje a MŽP SR ho bude predkladať do Legislatívnej rady vlády ako iniciatívny návrh.

Slovenská republika potrebuje zákon o environmentálnych záťažach. Jeho prijatie nám totiž umožní rozbehnúť proces odstraňovania environmentálnych záťaž takým spôsobom, ako to prebieha v susedných štátoch, za ktorými v tejto oblasti výrazne zaostávame. Len pre ilustráciu, v Českej republike bolo v rokoch 1991 až 2003 vynaložených na riešenie environmentálnych záťaž vzniknutých pred privatizáciou cca 18 mld. Kč.

Problematika odstraňovania environmentálnych záťaž je obsiahnutá vo viacerých strategických dokumentoch rezortu životného prostredia. Najnovším dokumentom zaoberajúcim sa týmto problémom je Investičná stratégia odstraňovania environmentálnych záťaž v Slovenskej republike. Stratégia na základe dôkladnej analýzy východiskového stavu riešenia problematiky na Slovensku a vo väzbe na medzinárodné dokumenty definuje krátkodobé, strednodobé a dlhodobé priority procesu odstraňovania environmentálnych záťaž, podáva odhad finančných prostriedkov potrebných na zabezpečenie vytýčených cieľov a identifikuje finančné zdroje využiteľné na riešenie problematiky odstraňovania environmentálnych záťaž. Cieľe, ktoré stoja pred nami, sú vysoko náročné. Náročné z hľadiska financovania, ľudských zdrojov a tiež z hľadiska budovania inštitúcií zabezpečujúcich manažment environmentálnych záťaž. K ich úspešnému dosiahnutiu je však nevyhnutná nielen aktivita MŽP SR, ale aj zainteresovanosť a spolupráca ostatných ústredných orgánov štátnej správy, podpora zo strany podnikateľov a podnikateľských zväzov a v nemalej miere tiež podpora a tlak verejnosti, pretože odstraňovanie environmentálnych záťaž je a vždy bude záujmom verejným. Environmentálne záťaž nás totiž zaťažujú všetkých bez výnimky.

RNDr. Vlasta Jánová
MŽP SR

sekcija geológie a prírodných zdrojov